
Tiedotustutkimus ja toimittajakoulutus (ystävän inspiroimia ajatuksia, ja omia)

Jyrki Pietilä

Ilkka Kahman henkisen perinnön parasta vaa-
limista on asioiden tarkastelu kriittisen läpi-
valaisun hengessä. Akateemisen yhteisön on
pystyttävä myös kriittiseen introspektioon, jos
tarvis. Tätä ainakin aion seuraavassa yrittää;
aiheeni tiedotustutkimuksen ja toimittaja-
koulutuksen keskinäissuhde.

Useat esittämäni ajatukset olivat myös ystä-
väni Ilkan ajatuksia. Toisiin on hän taas anta-
nut keskusteluissamme merkittävän sysäyk-
sen. Kaikesta seuraavassa lausumastani olen
töki luonnollisesti yksin vastuussa.

Vielä pari täsmennystä.

Ensinnäkin soisin hartaasti, että onnistuisin
tarkastelemaan ilmiöitä ennen muita asioiden
kautta, turhaa henkilöintiä välttäen. Niinpä
pyrinkin mainitsemaan nimeltä vain joukos-
tamme jo poistuneita henkilöitä.

Toiseksi, näkökulmaani leimaa epäilemättä
se, että positioni laitoksella on ollut tiedekun-
tapuolen ns. käytännön lehtorin. Eli siis sama
kuin oli Ilkka Kahmallakin.

Ja kolmanneksi, kuulen mieluusti vasta-ar-
gumentaatiota. Olen uskoakseni valmis aidos-
sa *maksimaalisen vastaavidenssin* prinssiipin
hengessä myös tarkistamaan näkemyksiäni.

Sitten asiaan. Pyrin aluksi kuvailemaan,

miltä yliopisto yleensä, ja aivan erityisesti T:n
kaupungin tiedotusopin laitos, minusta toi-
mittajakoulutuksen työssijana kymmenen leh-
torivuoden jälkeen näyttää. Ja mainittakoon,
että tarkastelukulmani on nimenomaan on-
gelmakeskeinen.

Yliopisto: työssijana myös ongelmallinen

Meillä Suomessa voi tuntua perinnesyistä
luonnolliselta, että toimittajia leivotaan ni-
menomaan yliopistossa.

Mutta ei toimittajakoulutuksen ainoa oikea
potentiaalinen työssija missään nimessä ole
yliopisto. Kuuluu vain ajan henkeen, että yhä
useammat ammattikunnat haluavat koulutak-
sensa yliopiston ylevään akateemiseen atmo-
sfääriin. Ensi vuosikymmenellä valmistuvat
yliopistosta kuulemma jo poliisitkin. Yliopis-
tollinen koulutus kohentaa statusta, ja tuo tä-
ten ammattikunnalle lisää ystäviä, menestystä
ja vaikutusvaltaa. Näin ainakin toivotaan.

Siis miksi eivät myös toimittajat saa hamu-
ta tuota maallista kunniaa? Olkoon myönteis-
nä oikeus olla hienosti — siis yliopistollisesti
— koulutettuja.

Mutta analyyttisemminkin voisi asiaa lähes-

tyä. Katsokaamme, millaista on yliopistollisen toimittajakoulutuksen arki.

Yliopistoilla on paljon arvokkaita resursseja. Yliopisto on tiedon valtakunta. Yliopisto on täynnä virikkeitä. Yliopisto on täynnä mahdollisuuksia – vaikkapa opiskelijan aineyhdistelmää ajatellen. Yliopisto on vapaa – ainakin vapaampi kuin moni muu instituutio.

Nämä plusmerkkiset tekijät ovat sen verran usein toistettuja, että sivuutan ne tuolla lyhyellä luettelolla.

Mutta myös miinusmerkkisiä tekijöitä on helppo luetella – vaikei asian tähän puoleen olekaan usein syvennytty, ainakaan julkisesti. Ehkä näihin yliopistollisen toimittajakoulutuksen akhilleenkantapäihin onkin syytä kiinnittää – kerrankin – aivan erityistä huomiota.

Ensinnäkin. Yliopisto on byrokraattinen. Suomalaisella toimittajakoulutuksellakin on herroja tasolla jos toisellakin. Toimittajakoulutuksen käskynjakajia ovat ministeri ja ministeriö, yliopiston keskushallinto, tiedekuntahallinto ja laitoshallinto. Tiedekuntabyrokraatti ja ministeriöbyrokraatti ovat ehkä valovuoden päässä sieltä, missä toimittajakoulutuksen arkiset ongelmat kohdataan. Esimerkiksi *tutkintovaatimusten* ylimpiä päättäjiä ovat niin valtio-opin professori kuin sosiaalipolitiikan opiskelija; tiedekunnan yleiselle neuvostollehan asian ylin päätäntävalta kuuluu. Tai vastaavasti näkyy tiedekuntabyrokraatian sitovuus myös *pääsykokeissa*: tulevan toimittajan soveltuvuus alalle on punnittu lähinnä kykynä opetella ulkoa yleistä yhteiskuntatieteellistä kirjallisuutta – koska Tiedekunta tuntuu niin säätävän.

Toiseksi. Voimme nostaa esiin yliopistojen krooniset resurssiongelmat. Yksi esimerkki: alalla tarvittaisiin tietenkin eri osasektorien eksperttien merkittävää vierailijapanosta. Mutta miten tähän päästä, kun (a) punakynä

pyrkii leikkaamaan välttämättömimmätkin vierailut pois ja kun (b) taksat eivät ylisummaan motivoi pätevää tuntiopettajavoimaa paikalle?

Kolmanneksi. Voisi puhua myös oman väen samansukuisista ongelmista. Nimenomaan lähtöpalkkauksen alhaisuus saa aikaan, että suomalaista toimittajakoulutusta pyöritetään hyvin pitkälle ei-vakinaisin voimin. Ja keskeisetkin opettajanvirat voivat olla haussa kerta toisensa jälkeen, kun hakijoita ei tunnu löytyvän. Vai löytyisikö näihin epäkohtiin muitakin kuin palkkapoliittisia selityksiä?

Neljänneksi. Yliopisto ei sittenkään ole putkitutkinto-yliopisto; saahan jo suurehko sivuainekirjo aikaan sen, että eri opiskelijoilla on erilaiset "lukujärjestykset". Tämä on yhtäältä huojentavaa. Mutta kieltämättä *käytännön* journalismiopetuksen kannalta myös epäkohta: periodimaisia kurseja – joita puolestaan ns. kenttäkeikat ja muukin vaateliampi projektiluontoinen työskentely edellyttää – on usein hankala toteuttaa.

Viidenneksi. Tutkintojen opintoviikkomaksimit asettavat tiukat rajansa. Käytännön journalismiopetusta mahtuu ohjelmaan vain muutamia satoja oppitunteja – mikä on esimerkiksi ulkomaisille vieraille joskus huomattava ihmetyksen aihe.

Toki luetteloa voisi myös jatkaa.

T:n yliopiston tiedotusopin laitos on sängen lehtorivaltainen. laitoksen pyöreästi neljännessadasta opettajasta reilut kymmenen on ns. käytännön opettajia: lehtoreita tai vastavia. Täten laitoksen tilan tarkastelussa lienee ilman muuta syytä noteerata – niin sanoaksemme – lehtorikunnan erityisongelmat.¹

Missä, mitä journalismitutkimus?

Suomalainen toimittajakoulutus on hakenut ja taas hakenut uomiaan. Onkohan millään

muulla elämänalalla istunut koulutuksen järjestämiseksi yhtä paljon mietiskelyseuroja kuin juuri tällä saralla? On ollut *L:n* komitea ja *J:n* työryhmä, *N:n* toimikunta ja *P:n* työryhmä; ja paljon paljon muuta. On työstetty yhteneviä käsityksiä ja eriäviä mielipiteitä. On sovittu ja sitten irtisanouduttu. On pidetty seminaareja ja juotu kahvia.

Yhtä kysymystä, tai ongelmakimppua, on kuitenkin kierretty.

Juuri mainittavammin ei noissa mietiskelyissä ole kysytty, missä ja millaista on suomalainen *journalismintutkimus* ja millainen tulisi olla tämän journalismintutkimuksen ja toisaalta toimittajakoulutuksen suhde.

Nostan kuitenkin tämän kissan pöydälle, vaikka syvästi tiedänkin, että olen lehtoritaustaisena aivan liian profaani henkilö kajoamaan edes pikkusormellani professoritason pyhiin klerikaaleihin kysymyksiin. Moraalista tukea tälle röyhkeydelleni saan kuitenkin monenmonista Ilkka Kahman kanssa käymistäni keskusteluhetkistä. Muistan näet Ilkan kysyneen mitä painokkaimmin, miksi suomalaisen toimittajakoulutuksen ongelmat nähdään aina vain *opetuksessa* ja miksi *tutkimus* ei koskaan päädy samanlaisen keskittyneen tarkastelun esineeksi.

Suomalaisen toimittajakoulutuksen – ja nimenomaan yliopistollisen toimittajakoulutuksen – keskeisin kysymys kuuluukin mielestäni tällä hetkellä seuraavasti: *missä ja millaista on suomalainen journalismintutkimus, ja millainen on tämän tutkimuksen sekä toisaalta suomalaisen toimittajakoulutuksen välinen suhde?*

Perustettaisiinko välillä komitea, toimikunta tai työryhmä pohtimaan tätä kysymystä?

Veikkaan, että tällainen elin päättyisi ilman muuta havaitsemaan, että journalismintutkimus on viimeaikaisessa suomalaisessa tiedotusoppiperinteessä jäänyt vaatimattomaan vä-

hemmistökansalaisen asemaan.

Ystävämme Ilkka kirjoitti useampaankin otteeseen taiton teoriasta. Häntä ärsytti se, että taittomallit perustuvat liian suuressä määrin havaintopsykologian triviaalitulkintoihin. Hän tutki ahkerasti, miten "tieteellisesti motivoitunut taitto" olisi mahdollista. Ja valitteli eräässä tuota aihepiiriä käsittelevässä paperissaan "journalismin teorian ja käytännön välisen kuilun syvyyttä".

Niin, kuilu on minustakin syvä. Koin jatkuvasti käytännön lehtityön opettajana, että suomalainen (tiedotus-)tutkimus tuottaa ylen olemattomasti aikaansaannoksia, joita journalismin lehtori voisi hyödyntää opetustyössään. Olin kuitenkin mielestäni mitä oikeutetuim tällaista tutkimuksellista työnappua odottamaan. Sillä klassinen yliopistoideahan lepää juuri *tutkimuksen ja opetuksen vuorovaikutuksen – ellei peräti ykseyden –* prisiipin varassa. Eikö vain?

Kiirehdittäköön heti sanomaan, että nyt on kyse tutkimustoiminnan kokonaisprofiilista. On loistavia poikkeuksia. Esimerkiksi saatoim T:n kaupungin tiedotusopin laitoksen työntekijänä olla ylpeä, kun julkistettiin *Suomen lehdistön historia* -projektin lopputuotokset: laitoksen edustajien panos oli siinä yhteydessä näyttävä.

Myös tähdennettäköön, että noteeraan ehdottomasti Laitoksen piirissä harjoitettavan tutkimustoiminnan enimmältään laadullisesti korkealle. Ikävä vain, että sen valtavuo kohdentuu journalisminopettajan näkökulmasta epäolennaisille alueille.²

Vain löyhä virikeympäristö-suhde

Ei toimittajakoulutuksen todellakaan tarvitse välttämättä sijaita yliopiston suojissa. Perusteluksi tälle sijoitukselle ei riittäne tuo, että kohta koulutettaneen yliopistossa poliisitkin; eli

että on upeaa olla akateemisen kultapossu-kerhon jäsen. Olemassaolonsa oikeutuksen lunastaa *yliopistollinen* toimittajakoulu lähinnä vain sitä kautta, että se pystyy esittämään todellisen valttikorttinsa toimivuuden.

Ja tämä valttikortti — ainakin potentiaalinen — on ilman muuta vankka (*journalismin*)*tutkimuksellinen kivijalka*. Mikä muukaan se voisi olla? Ei yliopistollinen journalismikoulu — kaikkine resurssivajeineen ja byrokratiarasitteineen ja jälkeenjääneisyysineen — pysty kilpailemaan esimerkiksi journalistisen ammattikäytännön kaikkein tuoreimmassa edelleensiirtämisessä.

Ellei tuota tutkimuksellista kivijalkaa ole, on syytä rohkeasti esittää kysymys, olisiko jokin toinen paikka toimittajakoulutukselle sitenkin yliopistoa otollisempi.

Tätä nykyä esimerkiksi T:n kaupungin tiedotusopin laitoksella vallitsee tutkimuksen ja (journalismin)opetuksen välillä parhaimmillaankin vain löyhähkö *virikeympäristö*-suhde. Seurustelu älykkäiden tutkijapersoonien kanssa virittää ja stimuloi — niin opiskelijoita kuin käytännön opettajiakin. Mutta tuo ei voi riittää. Sillä jos noin, niin eikö virikeympäristö voisi olla yhtä hyvin mikä muu laitos tahansa? Eikö lehtori-aliupseerien ylläpitämä triviaalikoulu voisi sijaita yhtä hyvin kielikeskuksen, historiatieteen tai yrityksen taloustieteen kylkiäisenä? Älykkäitä tutkija-virittäjiä kun löytyy epäilemättä noiltakin tahoilta.

Tulee kuitenkin vaatia enemmän. On edellytettävä, että tutkimuksen ja toimittajakoulutuksen välillä vallitsee *aito klassisen yliopistoidean mukainen vuorovaikutussuhde*. Vain tämän vallitessa on perusteltua harjoittaa toimittajakoulutusta yliopiston suojissa — tai ainakin yhden tietyn yliopistollisen ainelaitoksen suojissa.

Journalismintutkimuksen alue voidaan tietenkin määritellä usealla eri tapaa; suppeam-

min tai laveammin. On kuitenkin helposti osoitettavissa, että *ylivertaisesti suurin osa esimerkiksi T:n kaupungin tiedotusopin laitoksen tutkimusta on edustanut viime aikoina muuta kuin journalismintutkimusta*.

Katsokaamme vaikkapa, miten Laitos itse artikuloi vuosien 1990-94 *toiminta- ja taloussuunnitelmassaan* lähivuosien tutkimukselliset preferenssinsä. Suunnitelmassa lukee:

Laitoksen *tutkimustoiminnan painopisteet* ovat tutkimuspoliittisissa asiakirjoissa aiemmin mainitut alueet: yleinen viestintäteoria, journalismin tutkimus ja kansainvälinen viestintä (ei tärkeysjärjestys).

Miten tuota tulkitsisi? Ainakin lienee luettava, että journalismintutkimus *ei* missään nimessä ole laitoksen ehdoton tutkimuksellinen *ykkösasia*. Ehkä tekstistä voi päätellä, että sen painoarvoksi on asetettu kolmannes? Onko painoarvo todellisuudessa tuota mahdollista kolmannestakaan — sen kai näemme suunnittelulukukauden päätyttyä, 1990-luvun puolivälissä.

Tähdennän ja tunnustan, että mainitulla Laitoksella ei kukaan henkilö sen paremmin kuin abstrakti voimakaan suoranaisesti *estä* antamasta loisteliaita opetuksellisia näyttöjä.

Olenkin ollut käsittävinäni, että lehtorit esimerkiksi radio- ja tv-työn sekä visuaalisen ilmaisun alalla ovat vieneet Laitoksen opetuksen tasoa viime aikoina olennaisesti eteenpäin. Mutta, rehellisiä ollaksemme, kaikki myönteinen yksittäinen kehitys lienee tapahtunut laitoksen tutkimustoiminnasta *huolimatta* (eikä sen ansiosta).

Laitoksella vaikuttaa useita hyvin, hyvin erisuuraisia heimoja.

Ovat ne, joiden sydän on vain tutkijan sydän; ja joiden mielestä käytännön toimittajakoulu — tuo triviaalikoulu — on Laitokselle vain rasite. Heistä ehkä eräät eivät ole koskaan käyneetkään harjoitustoimituksessa.

Ovat ne, joiden sydän on vain käytännön opettajan sydän; ja joiden mielestä tutkijat pelatkoot omaa erillistä peliään omalla erillisellä pelikentällään. Heistä ehkä eräät eivät ole koskaan käyneetkään lisensiaattiseminaarissa (tai yleisemminkään laitoksen tutkijayhteisötapaamisissa).

Nuo ovat ääriheimot. Sitten on erinäisiä välimuotoja.

Rakenteellinen eriseuraisuus

Meillä on oltava rohkeutta katsoa tilannetta suoraan silmiin, ja kysyä, miksi ja mitä tietä tähän on tultu. Miten ihmeessä runsaan neljännessadan ihmisen laitossyhteisö voi olla noin eriseurainen? Miten ihmeessä se voi vetää niin selvästi vastakkaisiin suuntiin, kun on kyse jopa laitoksen perustehtävistä? Miten ihmeessä Laitoksen itä ja länsi, tai Laitoksen etelä ja pohjoinen, ovat niin toisiaan kohtamattomat? Tai: miten ihmeessä Laitos on voinut paisua ja ajautua niin hallitsemattomaksi, ettei esimerkiksi sen johtoon tahdo vuorolleen löytyä halukkaita (mikä on aika oireellista)?

Mikäli selitykset olisivat psykologisia, jättäisin tietenkin tarkastelun tähän. Mutta näin en tee, koska yhä vankistuneen näkemykseni mukaan Laitoksella vallitsee tietty *rakenteellinen eriseuraisuus*.

Kyse ei ole vain vanhasta tutusta vastakkainasettelusta tiedekuntapuoli vastaan opetusjaostopuoli. Ilmitasolla tuo vastakkainasettelu ei kenties ole tätä nykyä edes Laitoksen keskeisin; nykytilaahan voinee luonnehtia vanhalla kiista-akselilla tietynlaiseksi linna- rauhan ajaksi. Mutta — ja jälleen rehellisyyden nimessä: Lopullisen Ratkaisun aika sekin vielä tulee. Toimittajatutkintohan on laitospokokonaisuudessa ilmiselvästi irrallisentuntuisen siipi. Joskus olisi siis lopullinenkin ratkai-

su tehtävä. Eikä tämän ratkaisun tarvitse suinkaan merkitä perinteikkään toimittajatutkinnon lakkauttamista tai edes sulauttamista.

Yhä keskeisemmän laitoksensisäisen demarkaatiolinjan piirtää mielestäni *suhtautuminen siihen, mikä painoarvo laitoksella annetaan toimittajakoulutukselle ja sitä suoranaisesti tukevalle tutkimustoiminnalle*. Yhden heimon mielestä mainittu tehtävä on vain yksi Laitoksen monista tehtävistä — eikä välttämättä edes tärkein. Toinen pääheimo katsoo, että toimittajakoulutuksessa ja journalismitutkimuksessa olisi yhdelle laitokselle jo aivan kyllin haastava pala purtavaksi. (Ja sitten on nähdäkseni heimoja tai yksilöitä, joiden näkemykset osuvat jonnekin näiden kahden ääriin väliin.)

Oma näkemykseni on, että Laitoksen pelikentällä on pelattu viime aikoina yhtäkaa aivan liian monia pelejä. Perinnäinen tehtävä, toimittajakoulutus, ei ole tästä rikastunut, vaan päinvastoin suuresti häiriintynyt.

Laitokselle ei tämä perinnäinen tehtävä ole enää aikoihin riittänyt. On yritetty pysytellä ns. journalistiikan linjan rinnalle ns. yleistä linjaa; jonka yksi keskeinen substanssi olisi viestintäpolitiikka. On pyritty kahmimaan koulutettaviksi paitsi tulevat toimittajat myös — ns. joukkotiedotuskasvatuksen opintokokonaisuuden kautta — tulevat opettajat. On haviteltu laitoksen laveaan syliin jopa kirjasotiedettä ja informatiikkaa. Tai on — nyt viime vuosina — ulotettu laitoksen maantieteellinen koulutusreviiri aina Afrikkaan ja englannin kieleen saakka. (Viimeksi mainitun laiset vedot eivät tietenkään voi olla herättämättä tarkkanäköisissä havainnoitsijoissa jatkokysymyksiä: mitä kaikkia, laitoksenulkoisia-kin, motiiveja on moisten vetojen takana?)

En tiedä, onko suomalaisten toimittajien suomeksi tapahtuva koulutus yhtään sen tärkeämpi yhteiskunnallinen missiooni kuin mi-

kään noissa esimerkeissä mainittu puuhastelu. Mutta se minulle on alkanut valjeta, että laitoksen on ennemmin tai myöhemmin valittava, mitä herraa se haluaa palvella.

Heterogeeninen konglomeraatti

Nythän Laitos on heterogeeninen ja skitsofreeninen konglomeraatti. Laitos muistuttaa profiililtaan pikemmin viestintätieteiden minitiedekuntaa kuin koherenttia ainelaitosta.

Laitoksen dilemma on tuttu niin organisaatioiden kuin ihmistenkin elämästä: ollako yhden asian liike vai moniottelija, monokulttuurin edustaja vai monitaituri, silli vai kettu?

Ainakin toimittajakoulutuksen näkökulmasta vastaus on päivänselvä: Laitoksen perinnäisessä tehtävässä olisi sille aivan kylliksi.

Yritysmailmassa tällaisissa tilanteissa kutsutaan apuun Suuri Saneeraaja: tiukkailmeinen mies, joka karsii toissijaiset oksat. Onko tamperelaisen toimittajakoulutuksen odotettava seuraavan virkaanastujaisitelmän julistuksiin asti? Vai tekeekö se sen itse?

Toisaalta aika voi tehdä karsintatarpeen turhaksi. On näet nähtävissä, että muuan J:n kaupungissa sijaitseva laitos on hyvää vauhtia ponnistamassa eteenpäin. J:n kaupungin laitosta on syytä onnitella vilpittömästi siitä, että siellä näytetään kohdentavan toistaiseksi pienehköt voimavarat viisaasti pääasiaksi miellettyyn: toimittajakoulutukseen. Näin menetellen voi pienehkökin laitos saada – synergian laitkin kun suosivat viisasta – aikaan kunnioitusta herättäviä tuloksia.

Laitos sitä paitsi kasvaa kaiken aikaa. Januskasvoinen Laitos on kääntänyt sopivissa yhteyksissä sopiville tahoille sopivat toimittajakoulutus-kasvot; ja mm. vakanssikehitys onkin – mikäli nimenomaan määrää tähytään – saatu suotuisalle mallille. Laitoksen edustajien tarmokkuudellekin tulee toki lausua

tunnustus.

Laitos on yhtä kaikki tätä nykyä suurehko laiva, jonka kurssia on ykskaks vaikea kääntää.

Tämä olisi kuitenkin nähdäkseni tehtävä, ennemmin tai myöhemmin.

Sillä pienet organisatoriset temput eivät enää auta. Tietty organisaatiologiikka työntää nykyisenlaisia oireita – skitsofreniaa ja pöhöä – potevan Laitoksen herkästi *re*-organisoimaan ja *sub*-organisoimaan. Perustetaan uusia johtoelimiä. Aika kuluu mukavasti, kun ihmiset istuvat niiden kokouksissa, ja sihteerit kirjaavat päätöksiä. Seuraavassa vaiheessa perustetaan koordinaatiokomitea. Ja niin edespäin. Rohkenisiko ennustaa, että laitoksen harjoitustoimituskin saa tätä menoa kohta oman yliväapelinä?

Organisatorisilla tarkoituksilla voi olla joskus suuriakin vaikutuksia. Mutta Laitoksen nykytilanteessa moiset tarkistukset merkittävät kyllä vääjäämättä vain pintapaikkailua, ja oman tekemisentahdon todistelua.

Ystävämme Ilkka Kahma ymmärsi inhimillisten organisaatioiden logiikkaa. Niin hänen sosiologinen gradutyönsä kuin hänen tiedotusopillinen lisensiaatintutkimuksensa koskettelivat tuota sfääriä; ja lisäksi hän osallistui valtionhallinnon organisaatioiden tutkimiseen. Oman laitoksen organisaation toimintaan nähden hänelle oli kehittynyt suorastaan intuitiivinen oivalluskyky. Hän taisi tulkita laitosten organisaation pienimpienkin siirtojen semanttiset syvämerkitykset; hän luki niitä kuin avointa kirjaa.

Uskon, että Ilkan vastaus Laitoksen ongelmiin olisi kutakuinkin tämä: emme me tarvitse *re*-organisointia vaan *re-ajattelua*.

Hän harrasti usein ongelmien ymmärtämistä tai haltuunottoa tarkastelemalla ensin, mitä on tapahtunut: millaisen kehityksen tietä nykytilanteeseen on tultu. Yritän itsekin tässä samaa, vaikka tunnenkin nöyryyttä, kun muis-

telen Ilkan lukeneisuutta ja oivalluskykyä.

Kysymys siis kuuluu: miksi journalismin teorian ja käytännön välillä on niin syvä kuilu (kuten Ilkka asian ilmaisi)? Tai: miksi tutkimuksen ja opetuksen välillä on alallamme niin vähäinen vuorovaikutus? Taikka (vähän kriittisemmin): miksi tiedotustutkimus ja journalisminopetus ovat Suomessa ajautuneet niin etäälle toisistaan?

Miten tähän on tultu?

Luulen, että tuo eriseuraisuus juontuu aina 1960-luvun alkuun; niihin vuosiin jolloin Korkeakoulu muutti T:n kaupunkiin ja jolloin päättyi *Eino Suovan* aika.

Eino Suova kasvatti 1950-luvulla lupaavia oraita. Hänen maailmassaan tutkimus ja opetus askelsivat lähellä toisiaan. Tottakai Helsingin Franzeninkadun vaihe jäi hapuilevaksi – jo silloisten vähäisten resurssien takia. Mutta kyllä esimerkiksi Suovan pikku teos *Sanomalehtitiede valinkauhassa* (1956) kannattaa lukea tänäkin päivänä. Tai: ehkä juuri tänään.

Voisimmekohan lausua Eino Suovan ja hänen kollegojensa jättämästä perinnöstä, että se oli oikeansuuntainen, mutta toki – ymmärrettävästi – riittämätön?

Reino Vehmaksella oli – hänen tultuaan nimitetyksi 1962 *lehdistö- ja tiedotusopin* professoriksi – erinomaiset onnistumisen edellytykset: takana käytännön lehtimiespalvelusta ja sielussa epäilemättä suuri annos rakkautta journalismiin. (Muuten: eikös *Roland Barthes* olekin lausunut jotenkin siihen tapaan, että ollaksesi kriitikko sinun on oltava fani?)

Vehmaksen ja hänen kautensa tragedioita (tragedia käsitettynä tässä sanan miedossa merkityksessä) oli kuitenkin se, että *amerikkalaisen mediasosiologian* aalto vyöryi Korkeakoulunkin piirissä 1960-luvulla niin voi-

makkaana. Vehmas teki 1967 – suurin piirtein professorinuransa puolivälissä – seuraavanlaista välitilinpäätöstä:

Vuoden 1962 alusta on Tampereen Yliopistossa lehdistö- ja tiedotusopin (ent. sanomalehtiopin) oppisisältöä kehitetty lähinnä amerikkalaisen *mass communicationin* suuntaan. Samalla on pyritty irti saksalaisen *Publizistikin* raskassoutuisesta, suurelta osalta hedelmättömästä perinteestä. Käytännössä tämä muutos merkitsee sitä, että sanomalehden olemuksen ja käsitteen määrittely-yritysten yksinvallan sijasta on pyritty keskittämään huomio *kommunikaatioilmiöön ja sen tutkimukseen*, samalla kun sanomalehden ohella myös muiden suurten joukkotiedotusvälineiden – radion, television ja aikakauslehdistön – *vaikeuttavuus* nyky-yhteiskunnassa on tunnustettu. (Korostukset: JP.)

Vehmas oli vannonut *kommunikaation* nimeen jo vuoden 1962 virkaanastujaisesityksessään. Aivan niin kuin *Toivo Pekkasen* Tehtaan varjossa -romaanin päähenkilö Samuel Oino tahtoi – romaanin loppulauseen mukaan – "nähdä pitemmälle kuin hänen isänsä näki", samoin pyrki myös Raino Vehmas näkemään edeltäjänsä pidemmälle, tai laveammalle.

Noiin tapahtuu virkaanastujaisesityksissä yleensäkin. Niissä auotaan ovia, niin Eurooppaan kuin Euroopan ulkopuolelle. Niissä lavennetaan ja valloitetaan, kurkotellaan ja tavoitellaan. Virkaanastujaisesityksissä ei olla köyhiä eikä kipeitä.

Mutta missä on laeva kommunikaatio-näkökulma esimerkiksi Vehmaksen oppikirjasta *Lehdistööppi* (1970)? Tuskin tätä näkökulmaa löytää kirjasta edes suurennuslasilla. Eli, kyllä *kommunikaatio-ilmiön* tutkimus tästäkin päätellen kulki Laitoksella omaa erillistä latuaan; ja käytännön toimittajakoulutus omaansa.

Kouluesimerkki noiden kahden erimenon luontevan yhteensovittamisen vaikeudesta on opetusneuvos *O:n* oppikirja Toimittajan työ

(I). Teoksen toiseen, vuonna 1974 ilmestyneeseen kakkoslaitokseen lisäsi tekijä piskuisen "kommunikaatio-opillisen" alkujakson. Mutta miten irralliselta pistokkaalta tuo ajanhenkisyttä ilmeisesti tavoitellut pätkä opetusneuvoksen kelpo oppikirjassa tuntuukaan!

Mielenkiintoista on ollut *mass communication researchin* ja — toisaalta — journalismin teorian ja käytännön välinen yhteiselo. Ilkka Kahmaa tuo kysymys innoitti jopa valtaviin oppihistoriallisiin retkeilyihin asti. Itse puolestani rohkenen sanoa ainakin sen, että niiden kahden yhteiselo on ollut paljolti kuin tulen ja veden. Ja liekö esimerkiksi meillä Suomessa käynyt niin, että tuo *MCR* on ollut vesiryöppy, joka on suorastaan tukahduttanut alle tuon toisen? Lannistanut, mutta ei tuhonnut (muuatta *Ernest Hemingwayn* rakastamaa sanaleikkiä tähän soveltaakseni)?

Noin vuodesta 1971 on Laitoksella yleisesti katsottu alkaneen ns. *integraation kausi*. Tuona vuonna virkaanastujaisesityksensä pitänyt professori *N.* ei jäänyt Rainoa pahemmaksi. Hänkin aukoi ovia taas vielä vähän reippaammin kuin hänen edeltäjänsä oli aukonut:

Oppiaine (tiedotusoppi — JP) olisi nähtävä useiden perinteisten tieteenalojen yhdistelmänä, eräänlaisena akateemisena projektina, jossa ovat mukana kaikki yhteiskuntatieteet — oikeus- ja taloustieteitä myöten — sekä humanistiset tieteet, jopa fysiikka. Tutkimusta ei ole syytä rajata tiedotusvälineen mukaan lehdistöoppiin tai radio- ja TV-oppiin vaan päähuomio on kiinnitettävä välineestä riippumatta joukkotiedotuksen tuotantoa, sisältöä ja kulutusta sääteleviin yhteiskunnallisiin voimiin. Tiedotusopin tehtävänä on juuri eritellä viestintäilmiöiden ja yleensä yhteiskunnallisten tajunta- ja tiedostusprosessien suhdetta tuotantoelämään, siis yhteiskunnan henkisen ylärakenteen suhdetta taloudelliseen perustaan. (Korostukset: JP.)

Tuosta on helppo lukea, että tiedotusoppitieteen polku ja toimittajakoulutuksen polku tulivat erkanemaan toisistaan yhä enemmän. Ja

sanokaamme tämä ilman jälkiviisastelua; tuo oli sitä aikaa, ja noin vain oli. 1970-luku kului paljolti antipositivisismi-taiston merkeissä. Pahinta mitä moni tiesi oli *normaalijournalismi* ja *sosiaalitekologia*. Noin vain oli. Pientä ja vaivaista tuhartamista oli ylisummaan toimittajakoulutus suurempien visioiden rinnalla. *Citius, altius, fortius*: nyt valloitetaan maailmoja, syrjään ingressitekniikat. Noin vain oli.

Tuon vauhdinpidon keskellä ei näyttänyt juuri olevan aikaa edes kysyä, mikä on tiedotustutkimuksen ja toimittajakoulutuksen välinen suhde. Ja niin harjoitustoimituksen triviaalikoulu eli enimmäkseen omaa erillistä pöjälämäänsä.

Vasta 1980-luvun jälkipuolisko ulkoisine paineineen on pannut Laitoksen varovasti kysymään aiemmin laiminlyötyjä kysymyksiä.

Laitoksen vuosien 1990-94 *toiminta- ja taloussuunnitelmassa* voikin havaita jokusen ilahduttavan itse-epäilyn siemenen.

Esimerkiksi todetaan kyseisessä suunnitelmassa — sen tutkimusta käsittelevässä luvussa — että laitoksen tutkimustoiminta on "erittäin pluralistista"; ja että tutkimuksen ja opetuksen "tiivimpi integroiminen on suunnittelukauden tärkeimpiä tavoitteita".

Toivokaamme, että tuo integraatio tapahtuu. Se merkitsisi periaatteellisessa katsannossa ehkä paluuta *ad fontes*, lähteille: Suovan aikana lupaavasti orastaneen tutkimuksen ja opetuksen vuorovaikutussuhteeseen.

Tekee sitä paitsi mieli ehdotella laitokselle samaa reseptiä, joka on mainittu ns. Reporadion yhtenä voimatekijänä: panostamista tutkimustoimintaan — joka tulisi sitten toimimaan muutakin aktiviteettia eteenpäin työntävänä moottorina. Koittakoon uusi uljas journalismintutkimuksen aika. Purkoon reporesepti.

Laitoksen ilmapiiri on viime vuosina epäilemättä kypsynt. Maaperä käytännön journa-

lismien opetuksellekin on selvästi suotuisampi kuin vielä joitakin vuosia sitten. Ehkä Laitoksen piirissä alkaa ilmapiiri kohta puoliin kypsä todella juuriin menevälle *re*-ajattelulle. Ehkä silloin voidaan *re*-ajatella myös sitä, oliko 1970-luvun alun integraatio sittenkään viisasta. Eli: oliko viisasta pyrkiä häivyttämään olemattomiin esimerkiksi painetun sanan ja sähköisen joukkotiedotuksen välinen faktinen rajaviiva – sittenkään? Sillä eikö tuo häivytystempukin ollut omiaan häivyttämään taka-alalle journalismia ja journalismintutkimusta *mass communicationin* ja *mass communication researchin* kustannuksella? Sillä eivätkö Laitoksella viime aikoina suoritettut opetusalan määrittelyt – ainakin apulaisprofessori- ja yliassistentuuritasoisten vakanssien kohdalla – puhukin selvää kieltään siitä, että sittemmin on Laitoksella jouduttu ottamaan itse asiassa hyvinkin integraariolle vastakkaisia askelia?

Pois jälkiviisastelu. Näin on nyt, ja noin vain oli.

Ajat muuttuvat. Raino Vehmas mainitsi virkaanastujaisesityksessään *Chanel 5:n*: hänestä se oli "tehokas ja yleisesti käytetty tanssiin-kutsun väline". Meidän aikamme riittiparfyymit ovat toiset; ehkä myrkyn- ja ooppiumin-tuoksuisemmat. Ehkä meidän on kohta puoliin omaksuttava uusi näkemys myös riittisaan *kommunikaatio*.

Ja ehkä tämä uusi näkemys siivittää meitä myös *re*-ajatteluun tiedotusoppiperinteen ja journalismin tutkimuksen plus journalismin opetuksen suhteesta.

Lopuksi

Monipolvinen esitys edellyttää lopuksi yritystä kiteytykseksi. Saanenkin siis esittää seuraavaa:

1. Yliopisto ei välttämättä, tai annetusti, ole auvoisin mahdollinen paikka toimittajakoulutukselle.

1.1. Yliopisto kantaa sisällään huomattavasti yleisiä rasitteita.

1.2. Yliopisto kantaa sisällään huomattavasti erityisiä rasitteita, kuten lehtorien asemaan liittyviä.

2. Yliopisto voi kuitenkin kompensoida heikkouksiaan pyrkimällä löytämään vahvuuksiaan. Näitä on erityisesti tutkimuksellinen kivijalka, jos se on.

3. Yliopisto löytää kadotetut mahdollisuutensa ennen muuta *re*-ajattelemalla. Ei *re*-organisoimista ennen *re*-ajattelua.

3.1. On käynnistettävä hukkuneen perinteen, ynnä vielä löytämistään odottavan perinteen, etsintä.

3.2. On pohdittava uudelleen, mitkä ovat päätehtävät.

3.2.1. Olisi oltava valmiutta valita.

4. Käytännössä: on sovellettava reporeseptiä.

Artikkeli on lyhennetty ja hieman revisioitu versio kirjoittajan Ilkka Kahman muistoseminaarissa Tampereella 7.2.1989 pitämästä esityksestä. – Kesästä 1990 kirjoittaja on toiminut journalismi- ja viestintäkouluttajana tamperelaisen Moniviestintä Oy:n palveluksessa.

Viitteet

1. Kirjoittajan esitys on julkaistu lehtorien asemaa käsitteleviltä osin Tampereen Yliopistoutustien numerossa 7/89 (ja 8/89).
2. Tietooni on tullut, että laitoksen edustajat ovat sitten Ilkka Kahman muistoseminaarin ja siellä pitämäni esityksen pyrkineet (vasta)todistelemaan, että journalismintutkimuksella olisi huomattava osa laitoksen tutkimuskokonaisuudessa. Hätä on suuri, kun evidenssiksi ovat kelvanneet jopa toimittajatutkimuksen loppututkielmat. (Se, että toimittajatutkimusorientoituu laatimaan loppututkielmansa journalismin sfääreistä, on yhtä suuri maailmanihme kuin, kas

vain, farmasian opiskelija, joka laatii vastaavan opin-
näytteensä farmasian alalta.) Laitoksen *tutkimuspo-
liittisen tahdonsuunnan todellisia indikaattoreita* tuli-
si kuitenkin – mikäli älyllistä rehellisyyttä pidetään
kunniaa – hakea vähän toisaalta. Kenties kuvaa-
vimmat indikaattorit olisivat tiedotusopin laitoksen
julkaisusarjat sekä laitoksen lisensiaattiseminaarien
(ja vastaavien) teemasto. – Laitokselta ei valitetta-

vasti löytynyt systemaattista luetteloa esimerkiksi
1980-luvulla pidettyjen lisensiaattiseminaarien tee-
moista. Oman arkistointini valossa päädyin kuitenkin
karkeaan arvioon, että *ehkä vain hieman runsaan vii-
denneksen* kyseisistä esityksistä voi katsoa kuuluvan
käsitteen journalismintutkimus (niin useammalla ta-
valla kuin se voidaankin tulkita) piiriin.